

• До нашите читатели •
• Editorial •

РЕФОРМАТА В ОБРАЗОВАНИЕТО Е НАУЧЕН ПРОБЛЕМ

Добри ЛАЗАРОВ

Резюме. Реформата в образованието не става само с политическа воля. Това е научноизследователска задача, която включва всички етапи на един сериозен научноизследователски процес. Трябва да се отчетат дълбоките промени в демографската, етническа и социална структура на обществото, причините за формалното отношение на родителите към учебно-възпитателния процес, загубата на мотивация у участниците в процеса като отражение на социалната практика. При това не трябва да се бърза. Реформите във всички области на човешката дейност трябва да вървят синхронно.

Keywords: educational reforms, educational policy, secondary education

Тя тече непрекъснато. По света и у нас. Като че ли в това няма нищо чудно. Образованието е човешка дейност, насочена към усъвършенстване на личността с цел максимално задоволяване на нейните материални и духовни потребности. Затова трябва непрекъснато да се подобрява. Обществото се чувства задължено да предостави на личността най-добри възможности затова, но в синхрон със своето собствено съществуване. Така обществото отново встъпва в конфликт с личността.

Резултатът от досегашния ход на реформата е спорен. Може да се прецени дори като лош. Множество изследвания проведени у нас и частично

печатани в нашето списание и анкетни материали на международни институции показват, че българите стават все по-неграмотни (напр. [1, 2]). Въпреки възможността за спор дали образованост и грамотност се покриват, тази тенденция е тревожна. Тя става още по-тревожна от факта, че родители и ученици протестират срещу матурите, срещу намалените ваканции, срещу „трудните“ учебници, срещу училищните порядки и срещу самите учители. А последните... те просто искат по-високи заплати. Истинският проблем се губи.

Образователната реформа, която тече у нас, не е единствената реформа без резултат. Закъсват реформите в здравеопазването, в правораздаването, в административното устройство, в стопанството. А се твърди, че политическа воля има. Всяко следващо правителство излиза ясно с такава декларация. Къде тогава е причината за лошия резултат?

Основната причина се корени в това, че подготвянето и провеждането на една реформа не е въпрос на хрумване и политическа воля, а сериозна научноизследователска задача. Вярно е, че за науката се говори със суперлативи. Вярно е, че всички се позовават на нейната роля в другите страни. Вярно е обаче и това, че у нас не ѝ се възлагат конкретни и значими задачи. Често научният анализ се измества от експертните оценки. А това не е едно и също. Експертите използват известните вече решения, а науката търси новите. А в цивилизования свят образователната политика и управление отдавна е самостоятелна научна област [3-5].

Както всяка научноизследователска задача, реформата трябва да започне с научна оценка на обстановката, с грижливо проучване на нашия исторически и международен опит [6], с ясно откриване и дефиниране на недостатъците. Следва изводът — какво да се прави? Как и кога? Тук освен това трябва да се отчете спецификата на образованието като процес, резултатите от който се получават след години; процес — специфичен за всеки народ, понякога съвкупност от групи с различна етническа принадлежност; процес, който зависи от цялостното развитие в страната и особено от извършването на другите реформи в нея. Последната връзка е изключително важна и трудна за отчитане. Реформите в другите области на организираната човешка дейност могат и трябва да дадат свои резултати много по-бързо. Да се иска от образованието бърз резултат е утопия.

Много често се твърди, че образованието е в основата на другите реформи, че само образованите хора могат да извършат промените. Всъщност се касае за тривиалния проблем за причината и следствието. Образованието може да изпълни своите задачи само в едно достатъчно развито общество. Развитието на всички видове човешка дейност може да става само хармонично и синхронно.

Без да имаме претенция, че извършваме даже и част от задължителен първи изследователски етап, трябва да отбележим, че съставът на българската нация бързо се променя. И в демографски, и в социален аспект. Значителна част от младите хора напускат страната, непрекъснато прииждат емигранти от други страни. Потомствените българи непрекъснато намаляват. И тези тенденции са нормални и ще се засилват. Не е чудно, ако някой ден социологични изследвания покажат, че само малка част от българския народ говори български. Ще последва заключението, че грамотността на българина е силно ограничена. **Извод първи. Образованието трябва да съответства на променения облик на българския народ.** То трябва да е адресирано към утрешните строители на България. Това трябва да се разбере и превърне в политика, а не да се въздиша над възрожденските идеали на България.

Броят на децата в семейства с добри материални възможности е малък. Родителите често възлагат всички свои нереализирани стремежи на тях. И съвсем естествено искат да им помогнат. Често обаче техните духовни възможности са по-малки. И на родителите, и на децата. Тогава те прибегват до външна помощ. Наемат частни учители, заплащат обучение в престижни училища, дори заплащат цената за дипломите. С пари се опитват да заместят отсъствието на истинска грижа за своите деца. Купува се диплома, съмнителна гаранция за бъдещо благополучие, а развиващата функция на образованието в значителна степен се губи. Родителят не е в състояние и да я провери.

Броят на децата в семейства с малки материални възможности е голям. Родителите рядко инвестират в тяхното развитие. Нещо повече. Често те оставят улицата да ги възпитава. Грамотността, според тях, е излишна. Развиват се други качества, които изглеждат по-практични. **Извод втори: Родителите отново трябва да поемат основната си функция на възпитатели и отговорност за развитието на своите деца според техните възможности.** Емоционалната позиция е вредна и пагубна и за обществото, и за личността.

Условията за реализация на личността в човешката практика са лоши. В повечето случаи подборът става по качества, които не са обект на образованието. Може да се спори дали това е резултат на порочна ценностна система, но това е факт и щом е факт, трябва да се съобразим с него. Ценностната система днес се изгражда не толкова в училище, а повече у дома и на улицата. Разбира се, че най-естествено изглежда да се променят тези условия. Да се изкорени лъжата, кражбата и користта от човешката практика, въпреки че те са пуснали дълбоки корени в нея. Това е много трудно. Трудно е и да се възпитават ангели, които да се пратят на съществуващия пазар на труда. По-логично изглежда да се възпитават вълци, които да вият

заедно с другите вълци. Така мислят дори и някои родители. Ужасно. **Извод трети.** Трябва значително да се подобри мотивацията за осъзнат учебен процес. Има се предвид условията за реализация и живот, които обществото предлага на подрастващите, укрепване на моралните устои на това общество. Има се предвид вътрешно осъзната мотивация за всеки вид жизнена дейност, а не принудената— мотивация, която се диктува от нормативни актове и закони, при това изковани под прикритието на съвременно демократично мислене.

Този извод може да срещне сериозни възражения. Дали не е за предпочитане такъв свят, в който ерудираните хора са малко. Колкото и малко да са, те ще съумеят да подсигурят бъдещето и благосъстоянието на планетата. Дали планетата не се нуждае повече от обучени изпълнители, отколкото от просветени творци? „Дали наистина хляб, зрелища и демократична безотговорност“ не са нещата, на които разчита мирът на планетата? А и задачата да се промени общественото устройство и мислене не е ли утопична?

Оставям нещата открити. Обучени граждани или просветени личности? Това трябва да реши реформата на световната образователна система.

Ще се въздържа от препоръки за истинските стъпки, които трябва да се направят в образованието. Убеден съм, че те са безсмислени без реформите в другите сфери на човешката практика. Труден ще бъде синхронът между всички тях. Важното е да не се бърза с образованието. Там могат да се направят най-големите щети. Вече ги има.

Опитът на „компетентните“ експерти е полезен и важен. Точният анализ на проблемите и първите крачки на реформата, обаче, трябва да разработят учените-реформатори.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Toshev, B.V.** Intelligence and Literacy. *Chemistry* **19**, 243-251 (2010) [In Bulgarian].
2. **Tafrova-Grigorova, A.** Bulgarian School Chemical Education: The State of the Art, What Then? (Results from International and National Studies). *Chemistry* **19**, 163-188 (2010) [In Bulgarian].
3. **Donnelly, J.F., E.W. Jenkins.** *Science Education: Policy, Professionalism and Change.* Paul Chapman, London, 2001.
4. **Hutmacher, W., D. Cochrane, N. Bottani** (Eds.). *In Pursuit of Equity in Education.* Kluwer, Dordrecht, 2001.
5. **Akkermans, P., J. De Groof, H. Penneman** (Eds.). *Education Law and Policy in an Urban Society.* Kluwer, Hague, 1999.
6. **De Groof, J., H. Penneman** (Eds.). *The Legal Status of Pupils in Europe.* Kluwer, Hague, 1998.

THE REFORM OF EDUCATION IS A SCIENTIFIC PROBLEM

Abstract. Education reform is not only political will. This is a research problem which includes all the stages of a serious research process: it must take into account the profound changes in the demographic, ethnic, moral and social structure of the contemporary Bulgarian society; it should investigate the reasons for the formal attitudes of parents concerning the education of their children; it should analyze the loss of creative motivation among the participants in the educational process as a reflection of today's social practice. Education reform need not be fast. Reforms in all spheres of human activity must go in tandem.

✉ **Prof. Dobri Lazarov,**
University of Sofia,
1 James Bourchier Blvd.
1164 Sofia, BULGARIA

E-Mail: nhdl@wmail.chem.uni-sofia.bg